

І.С. Андрющенко, канд. екон. наук (*ХДУХТ, Харків*)

Н.С. Бусарова (*ХДУХТ, Харків*)

ФІНАНСОВА КРИЗА: ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У ринковій економіці банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів. Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність потенціалу для успішного функціонування.

Фінансову кризу на підприємстві характеризують трьома параметрами:

- джерелами (чинниками) виникнення;
- видом кризи;
- стадією її розвитку.

Ідентифікація цих ознак дає змогу правильно діагностувати фінансову неспроможність підприємства та дібрати найефективніший каталог санаційних заходів. Для вибору найефективніших форм санації, прийняття правильних рішень щодо усунення негативних процесів передусім необхідно ідентифікувати причини фінансової неспроможності суб'єкта господарювання. Чинники, які можуть призвести до фінансової кризи на підприємстві, поділяють на зовнішні, або екзогенні (які не залежать від діяльності підприємства), та внутрішні, або ендогенні (що залежать від підприємства), представлені в таблиці 1.

Вплив зовнішніх чинників кризи має здебільшого стратегічний характер. Вони зумовлюють фінансову кризу на підприємстві, якщо менеджмент неправильно або несвоєчасно реагує на них, тобто якщо відсутня або недосконало функціонує система раннього попередження та реагування, одним із завдань якої є прогнозування банкрутства.

Загалом усі названі причини кризи досить тісно взаємопов'язані, становлять складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Безперечно, досліджуючи те чи інше підприємство, той чи інший випадок фінансової кризи, можна виокремити певні специфічні причини фінансової неспроможності, але по суті вони зводяться до перелічених у таблиці 1.

Таблиця 1 – Чинники, що призводять до фінансової кризи на підприємстві

Зовнішні	Внутрішні
✓ спад кон'юнктури в економіці в цілому	✓ низька якість менеджменту
✓ зменшення купівельної спроможності населення	✓ дефіцити в організаційній структурі
✓ значний рівень інфляції	✓ низький рівень кваліфікації персоналу
✓ нестабільність господарського та податкового законодавства	✓ недоліки у виробничій сфері
✓ нестабільність фінансового та валютного ринків	✓ прорахунки в галузі постачання
✓ посилення конкуренції в галузі	✓ низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції
✓ криза окремої галузі	✓ прорахунки в інвестиційній політиці
✓ сезонні коливання	✓ брак інновацій та раціоналізаторства
✓ посилення монополізму на ринку	✓ дефіцити у фінансуванні
✓ дискримінація підприємства органами влади та управління	✓ відсутність або незадовільна робота служб контролінгу (планування, аналіз, інформаційне забезпечення, контроль)
✓ політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах підприємств – постачальників сировини (споживачів продукції)	—
✓ конфлікти між засновниками (власниками)	—

Типові наслідки впливу зазначених причин і чинників на фінансово-господарський стан підприємства такі:

- втрата клієнтів і покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень і контрактів із продажу продукції;
- неритмічність виробництва, неповне завантаження

потужностей;

- підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і наявність наднормативних запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів і підвищення плинності кадрів;
- підвищення тиску на ціни;
- істотне зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Розрізняють три види кризи:

- ✓ стратегічна криза (коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху);
- ✓ криза прибутковості (перманентні збитки вихолощують власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу);
- ✓ криза ліквідності (підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності).

Між розглянутими видами кризи існують тісні причинно-наслідкові зв'язки: стратегічна криза спричинює кризу прибутковості, яка, у свою чергу, приводить до втрати підприємством ліквідності. Зумовлене зовнішніми та внутрішніми факторами зменшення обсягів реалізації продукції призводить, з одного боку, до зниження прибутковості та до збитковості, а з іншого до зниження рівня ліквідності та платоспроможності. Закономірним результатом розвитку симптомів фінансової кризи є непомірна кредиторська заборгованість, неплатоспроможність та банкрутство підприємства.

Важливою передумовою застосування правильних антикризових заходів є ідентифікація глибини фінансової кризи.

Існують три фази кризи:

- фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);
- фаза, яка загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;
- кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

Ідентифікація фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильної та своєчасної реакції на неї.